

پاک‌سازی کلاس درس

راهی برای تربیت دانش‌آموزان مسئول در برابر محیط‌زیست

خدیدجه ماهری

مدیر مدرسه‌ی ابتدایی پروین

اعتصامی، شهرقدس

نهاد آموزش و پرورش در تمامی جوامع به‌عنوان یکی از نهادهای اجتماعی و فرهنگی شناخته می‌شود؛ نهادی که می‌تواند مجموعه‌ای از رفتارها و بینش‌ها را سامان دهد و باز تولید کند. آموزش در مدرسه فرایند مهمی را برای پرورش «دانش‌آموز مسئول» ایفا می‌کند؛ اما هنگامی که سخن از مسئولیت می‌شود، نخست باید بدانیم که مقصود چیست و می‌خواهیم دانش‌آموز در مقابل چه چیزی مسئولیت داشته باشد.

در حال حاضر یکی از مهم‌ترین مشکلات بشریت بحران زیست‌محیطی است. محیط‌زیست به‌دلیل بهره‌کشی افراطی و بدون منطق بشر به‌طور ناهنجار مورد استفاده قرار گرفته است. ساختار تولیدی سرمایه‌دارانه که بر پایه‌ی کسب حداکثر سود و انباشت سرمایه بنا شده است، از محیط‌زیست به‌عنوان وسیله‌ای برای دستیابی به همین اهداف استفاده می‌کند. در این جایگاه، نهادهای آموزشی بایستی نقشی اساسی در بازآفرینی کنش‌های جمعی و فردی دانش‌آموزان بردارند. در این طرح تلاش کرده‌ام در فرایندی مستمر به این هدف غایی دست یابم. بنده مدتی است به سامان‌دهی نوع خاصی از آموزش‌های زیست‌محیطی پرداخته‌ام که بر کار گروهی و عملی مبتنی است. در حال حاضر نیز پروژه‌ی دیگری را آغاز کرده‌ام؛ پروژه‌ی پاک‌سازی کلاس درس.

اولین تجربه‌ی آموزشی مشابه با این طرح در ژاپن صورت گرفته است. در مدرسه‌های ژاپن سربایداری وجود ندارد که مسئول نظافت مدرسه باشد. دانش‌آموزان موظفاند هر روز،

به امر پاک‌سازی عادت می‌کنند. این عادت سبب می‌شود در آینده نیز به فضاهای عمومی و مشترک خود با دیگر افراد احترام بگذارند. برنامه‌ی درسی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی، در حوزه‌ی عمل، به حفظ و تعالی محیط‌زیست، میراث فرهنگی و سرمایه‌های طبیعی و در حوزه‌ی اخلاقی، به ارزش قائل شدن برای مخلوقات هستی و محیط‌زیست توجه کرده است. از این رو یکی از اصول مهم در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، تربیت انسان‌های مسئول در قبال محیط‌زیست است.

به‌مدت پانزده دقیقه، مدرسه‌ی خود را تمیز کنند. روشن است چنین عملی این ایده را در دانش‌آموزان نهادینه می‌کند که مدرسه یک فضای عمومی مشترک بین تمامی دانش‌آموزان است و همگی در قبال نظافت آن مسئول‌اند. دانش‌آموزان برای منافع مشترک با هم همکاری می‌کنند و در این بین انجام کار گروهی را نیز می‌آموزند.

پیدااست چنین فرایندی از آموزش برای تسهیل فرهنگ‌سازی است. دانش‌آموزان، به‌واسطه‌ی استمرار این وظیفه‌ی واگذارشده،

اجرای این طرح آموزشی نیز برای تحقق همین اصل است. فضای مدرسه معمولاً فضای بسیار بزرگی است که پاکسازی آن برای یک نیروی خدماتی یا سرایدار به طبع کار سختی است. این امر انسانی و درستی نیست که فضای مشترک بین دانش آموزان را فقط یک شخص تمییز کند. پیداست وظیفه اخلاقی دانش آموزان ایجاب می کند تا مقداری از وظیفه پاکسازی را به عهده بگیرند. از طرفی دیگر در شرایطی که وزارت آموزش و پرورش با کمبود نیروی کار خدماتی در مدرسه‌ها روبه‌روست، این

وظیفه اهمیت بیشتری پیدا می کند. پیداست که چنین امری، در قدم اول، با مقاومت اولیا روبه‌رو می شود، اما می توان با اقدامی، از جمله جلسات توجیهی و گفت‌وگو، آن‌ها را قانع کرد که این کار برای تسهیل فرهنگ‌سازی است؛ فرهنگ‌سازی برای پاکیزه نگه‌داشتن محیط عمومی.

ذکر این نکته نیز ضروری است که پیش از هر چیز بایستی به دانش آموزان اصول نظافت شخصی

را آموخت؛ مثلاً باید برای آن‌ها از ضرورت شست‌وشوی دست‌ها پس از پاکسازی صحبت کرد. همچنین باید تذکر داد که دانش آموزان هنگام پاکسازی از دستکش‌های مخصوص استفاده کنند و حتی الامکان ناخن‌هایشان کوتاه باشد. برای تحقق بهتر این طرح، خوب است که بر وظایف اخلاقی و انسانی دانش آموزان در قبال فضای مشترک خود و دیگران تأکید کرد و سپس از دانش آموزان خواست تا روزانه بخشی از ساعت حضور در مدرسه را صرف پاکسازی فضای آموزشی بکنند.

